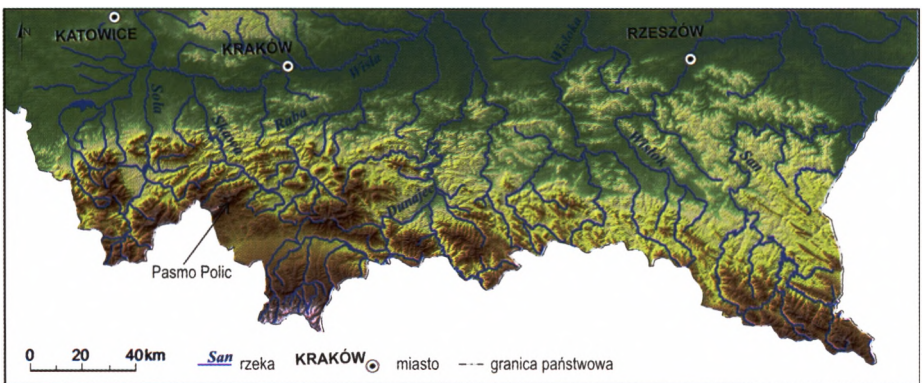

REGIONALIZACJA FIZYCZNOGEOGRAFICZNA

Paweł Krąż

Wprowadzenie

W dotychczasowych opracowaniach regionalnych (Kondracki 2000) Pasma Polic stanowiło część Pasma Babiogórskiego (ryc. 1). Przez wielu geografów (a także badaczy reprezentujących inne nauki) regionalizację tę uważano za jedynie słuszną. Trzeba jednak nadmienić, że np. pierwszą swą regionalizację J. Kondracki opublikował dość dawno, bo w 1974 r., a swój pierwotny podział wielokrotnie modyfikował. W ciągu czterdziestu lat od opublikowania tej regionalizacji fizycznogeograficznej Polski zmieniły się metody badań krajobrazowych oraz zbierania danych o środowisku przyrodniczym, wraz z ich gromadzeniem i przetwarzaniem. Także dostęp

Ryc. 1. Lokalizacja Pasma Polic na tle Karpat polskich

do różnorodnych materiałów (głównie kartograficznych i teledetekcyjnych) stał się niemal powszechny – nie wspominając o wykorzystaniu technik i narzędzi GIS. Wymaga to nowego spojrzenia na regionalizację fizycznogeograficzną.

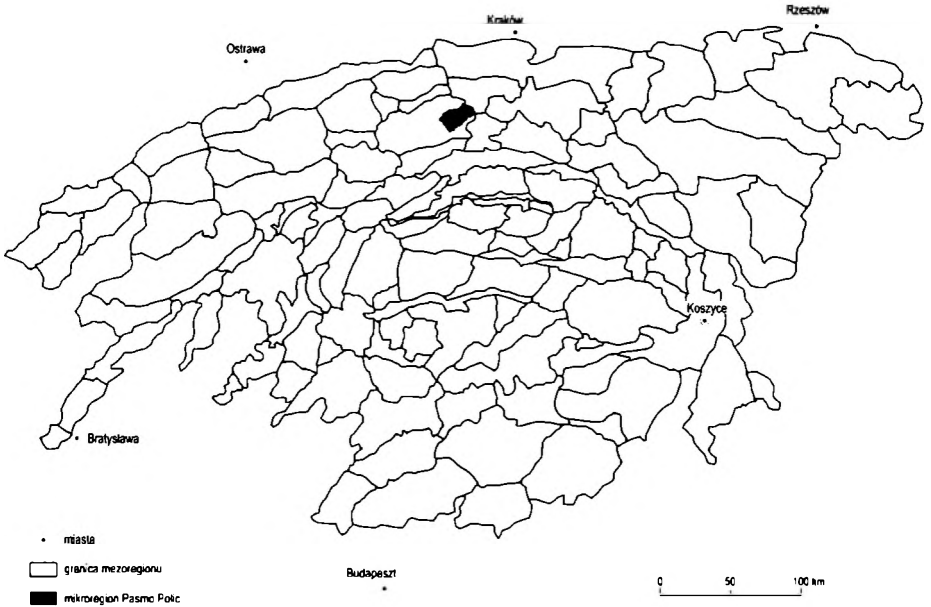
Najnowsze opracowania regionalne dotyczące w szczególności Karpat Zachodnich (Balon i in. 2015) wprowadziły więc liczne zmiany – m.in. przebiegu granic regionów, wyróżnienia dodatkowych jednostek regionalnych, rangi taksonomicznej niektórych z nich oraz modyfikacji ich nazw. W świetle nowego podziału regionalnego Pasma Polic można usytuować w następującej hierarchii jednostek taksonomicznych:

- część świata: Europa,
- obszar fizycznogeograficzny: Europa Zachodnia,
- megaregion fizycznogeograficzny: Region Karpacki,
- prowincja fizycznogeograficzna: Karpaty Zachodnie z Podkarpaciem Zachodnim i Północnym,
- podprowincji fizycznogeograficzna: Zewnętrzne Karpaty Zachodnie,
- makroregion fizycznogeograficzny: Beskidy Zachodnie,
- mezoregion fizycznogeograficzny: Beskid Żywiecko-Orawski (ryc. 2),
- mikroregion fizycznogeograficzny: Pasma Polic.

Pasma Polic geologicznie jest wschodnim przedłużeniem Masywu Babiej Góry (fot. 1; nazwa ta jest trafniejsza niż Pasma Babiej Góry). To kryterium geologiczne jest istotne przy wydzieleniu jednostek regionalnych wyższej rangi taksonomicznej niż mikroregiony. Wydzielenie z Masywu Babiej Góry Pasma Polic jako odrębnego mikroregionu fizycznogeograficznego opierać się winno o inne kryteria. Jednym z nich dobrze różnicujących te dwa regiony jest wysokość bezwzględna. Babia Góra sięga 1725 m n.p.m. (szczyt Diablak), natomiast Police jako najwyższy szczyt Pasma Polic osiąga 1369 m n.p.m. To zróżnicowanie wysokości nad poziom morza determinuje np. występowanie mniejszej liczby pięter krajobrazowych w Paśmie Polic, niż w Masywie Babiej Góry. Pasma Polic znajduje się w obrębie 3 pięter: pogórskiego, dolno- i górnoregłowego przy szczątkowym udziale piętra subalpejskiego w najwyższych partiach. Masyw Babiej Góry sięga aż do piętra alpejskiego. W obrębie Masywu Babiej Góry bardzo wyraziste (szczególnie w wyższych partiach) są formy peryglacjalne w postaci gołoborzy, których nie ma w Paśmie Polic. Ponadto, cały grzbiet ciągnący się od Diablaka przez Sokolicę, Syhleć, Cyl Hali Śmietanowej (Kiczorkę) aż do Polic i dalej na wschód oddziela wyraźnie wcięta Przełęcz Lipnicka (1010 m n.p.m.), którą dzieli ten obszar na dwa odrębne mikroregiony.

Fot. 1. Police w cieniu Babiej Góry (fot. P. Gigon)

Ryc. 2. Lokalizacja Pasma Polc na tle mezoregionów w Karpatach Zachodnich wg Balon i in. (2015)

Przebieg granicy mikroregionu

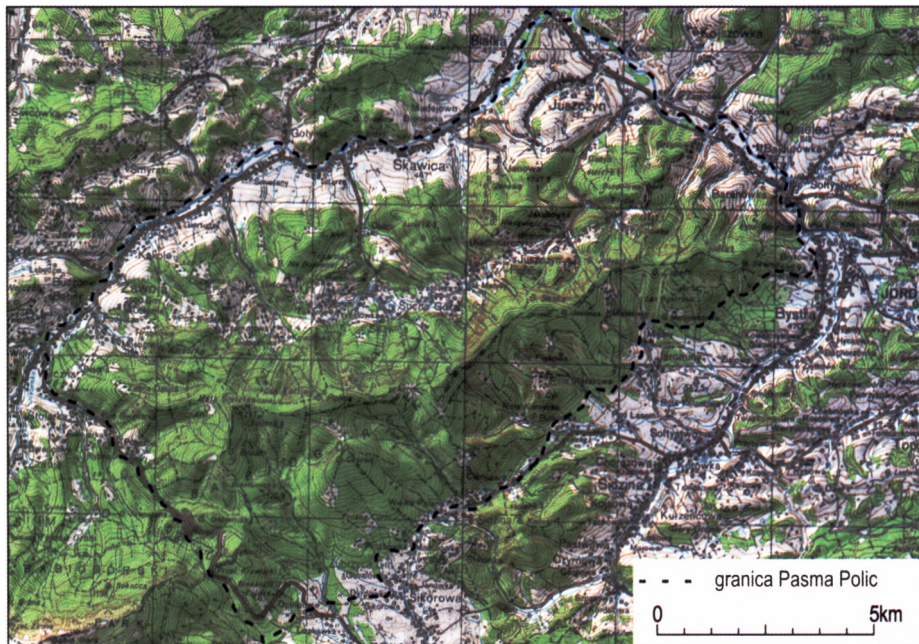
Granica mikroregionu Pasma Polic w wielu miejscach jest łatwo zauważalna w krajobrazie, gdyż jest to typ granicy zbieżnej (fot. 2). Na niewielu tylko odcinkach jej przebieg nie jest łatwy do ustalenia w terenie, co dotyczy południowej granicy omawianego regionu (ryc. 3). Przedstawiona granica ma oczywiście charakter fizycznogeograficzny, stąd jej przebieg podyktowany jest zmiennością cech środowiska przyrodniczego i nie jest związany z działalnością człowieka. Jej przebieg wyznaczono zgodnie z metodyką prowadzenia granic w obszarach górskich, zaproponowaną przez J. Balona (2000).

Granice mikroregionu Pasma Polic mają długość 56 km. Od północo-wschodu Pasma Polic graniczy z Masywem Babiej Góry; granica biegnie tu od obrzeża Hali Śmietanowej (ok. 830 m n.p.m.) początkowo w kierunku północo-wschodnim, a od potoku Sylec wzdłuż niego kieruje się na północo-zachód, do Przełęczy Lipnickiej (1010 m n.p.m.). Z przełęczy tej biegnie ona wzdłuż potoku Jaworzynka, z reguły po zachodniej stronie, drogi wojewódzkiej 957. Od dopływu potoku Czatożanka (uznawanego też za górny odcinek Skawicy) granica ta biegnie znów w kierunku północo-wschodnim. Kolejny odcinek północnej granicy mikroregionu oddziela Pasma Polic od mikroregionu Pasma Jałowieckiego i biegnie dnem dość zabudowanej doliny Skawicy, aż do wsi Białka, pod północnymi stokami Sarnowej Góry na wysokości 512 m n.p.m., gdzie zmienia kierunek na wschodni. Dalej prowadzi ona głównie w kierunku południowo-wschodnim, dnem doliny Skawy. Na tym odcinku granica ta ma wyższą rangę, gdyż oddzielała zarazem sąsiadujący na wschodzie mezoregion Beskid Średni. Minąwszy wschodni skraj kamieniołomu w Osielcu skręca ona na

Fot. 2. Panorama Pasma Polic z Makowskiej Góry (fot. P. Gigoń)

południe wzdłuż granicy lasu i przebiega dalej w pobliżu północno-zachodniej części miejscowości Bystra, blisko jej zabudowań. W pobliżu przysiółka Kulakówka granica ta skręca na zachód i biegnie przez pola uprawne i las i wzdłuż załomu stoku, (gdzie następuje znaczna zmiana nachylenia) na wysokości około 600 m n.p.m. Po przekroczeniu Mostów Potoku kieruje się (początkowo przez pola uprawne) na południowy-wschód do granicy lasu i przekracza potok Cieśniawa (ok. 660 m n.p.m.). Po dalszych około 600 m biegnie wzdłuż potoku Ciśniawka, głównie w kierunku południowo-zachodnim, aż do jego źródeł. Następnie wkracza na słabo zaznaczone siodło i przecina Wielki Europejski Dział Wodny, na wysokości 877 m n.p.m. (Przełęcz Zubrzycka). Na tym odcinku omawiana granica oddziela Pasma Polic od mezoregionu Pogórza Orawsko-Jordanowskiego (fot. 3). Stamtąd omawiana granica biegnie załosem stoku na południe (częściowo przy granicy lasu), później skręca ostro na zachód i na odcinku około 800 metrów biegnie na wysokości ok. 740–760 m n.p.m., a potem skręca znów na południe w kierunku Zubrzyicy Górnej. W pobliżu zabudowań tej wsi zmienia kierunek na zachodni i wśród pól uprawnych, łąk, pastwisk i lasów dociera do północno-wschodniego obrzeża Hali Śmietanowej. Granica na tym ostatnim odcinku oddziela mikroregion Pasma Polic od mezoregionu Działy Orawskie.

Ryc. 3. Granica Pasma Polic wg autora

Fot. 3. Panorama Pasma Polic z Łysej Góry (626 m n.p.m.) w Sidzinie
(archiwum sidzina.net.pl)

Pasma Polic jako region fizycznogeograficzny

Pasma Polic jest mikroregionem fizycznogeograficznym należącym do Beskidu Żywiecko-Orawskiego, w całości położonym w granicach Polski i obejmującym powierzchnię 131,8 km². Od wschodu graniczy on z mezoregionami Beskidu Średniego i Pogórzem Orawsko-Jordanowskim, od południa z mezoregionem Działów Orawskich, od zachodu z mikroregionem Masywu Babiej Góry (należącym do tego samego mezoregionu), a od północy – z mikroregionem Pasma Jałowieckiego. To pasmo średnich gór fałdowych ma długość ponad 18 km z wyraźnie wyodrębnionym grzbietem, ciągnie się od Przełęczy Lipnickiej na zachodzie do doliny Skawy (w miejscowości Osielec) na wschodzie. Grzbiet ten w większości biegnie z południo-zachodu na północo-wschód (na odcinku Cyl Hali Śmietanowej – Police – Okrąglica – Naroże), a tylko w zachodniej części ma przebieg południkowy. Najwyższy jego szczyt (Police) osiąga wysokość 1369 m n.p.m., przy czym szereg innych wzniesień przekracza 1200 m n.p.m., m.in. Czyrnic, Cyl Hali Śmietanowej, Jasna Góra i Okrąglica. Omawianym grzbietem, na odcinku Przełęcz Lipnicka – Police – Czyrnic, przebiega Wielki Europejski Dział Wodny, który oddziela zlewiska Morza Bałtyckiego (dorzecze Skawy) i Morza Czarnego (dorzecze Orawy).

Mikroregion Pasma Polic w większości zbudowany jest z utworów fliszowych (głównie piaskowców i łupków), należących do płaszczowiny magurskiej, porożcinanych licznymi uskokami. W obrębie tego mikroregionu zaznacza się asymetria w postaci krótszych i bardziej stromych stoków po północnej stronie, a dłuższych i łagodniejszych po południowej. Asymetria ta miała duży wpływ m.in. na rozwój sieci rzecznej; w północnej części gęstość sieci rzecznej jest większa niż w południowej.

Wyraźne różnice cechują także strukturę użytkowania ziemi. Południową część mikroregionu zajmują głównie lasy i inne zbiorowiska nieleśne, z małym udziałem użytków rolnych, w przeciwieństwie do części północnej, gdzie udział terenów zabudowanych i użytków rolnych jest dużo większy. W dnach większych dolin (m.in. Skawicy i Skawy) skupione są zabudowania licznych wsi jak np. Zawoja, Skawica i Białka.

Wśród typów siedliskowych roślinności występują (Perzanowska, Grzegorzczuk 2009): w reglu dolnym żyzna buczyna karpacka (*Dentario glandulosae-Fagetum*), piętro reglowe górne tworzy górski bór świerkowy (*Plagiothecio-Piceetum*), a w partiach szczytowych istnieją (prawdopodobnie nasadzone przez człowieka) nieliczne i małe płaty zarośli kosodrzewiny (*Pinetum mugo*).

Literatura

- Balon J., 2000, *Z metodyki prowadzenia granic regionów fizycznogeograficznych w górach*, Problemy Ekologii Krajobrazu, 7, 33–48.
- Balon J., Jodłowski M., Krąż P., 2015, *Karpaty – regionalizacja fizycznogeograficzna*, [w:] K. Dąbrowska, M. Guzik (red.), *Atlas Tatr – Przyroda nieożywiona*, Wydawnictwo Tatrzańskiego Parku Narodowego, Zakopane.
- Kondracki J., 1974, *Regiony fizycznogeograficzne*, [w:] *Atlas Narodowy Polski*, pl. 41, Warszawa.
- Kondracki J., 2000, *Geografia regionalna Polski*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Perzanowska J., Grzegorzczuk M. (red.), 2009, *Na Policy, Pasma Policy*, Obszary Natura 2000 w Małopolsce, Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków.